

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ПРИРОДНИЙ ПРОСТІР ТА ПРІОРИТЕТНА СФЕРА ЛЮДСЬКОЇ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Досліджено феномен місцевого самоврядування як природному простору та пріоритетної сфери людської діяльності. Розглядається життєдіяльність людини в умовах повсякденності в рамках територіальної громади і в умовах місцевого самоврядування як важливіший фактор в процесі формування її екзистенційних інтересів та потреб, що фактично детермінує таку діяльність в рамках життєвого циклу людини та її локальних асоціацій, а також в умовах формування та функціонування державності, причому як в ординарних, так і в екстраординарних її умовах.

Ключові слова: територіальна громада, місцеве самоврядування, екзистенційні інтереси людини, державність, людська діяльність.

Боярский А. А. Местное самоуправление как естественное пространство и приоритетная сфера человеческой жизнедеятельности

Исследован феномен местного самоуправления как естественного пространства и приоритетной сферы человеческой деятельности. Рассматривается жизнедеятельность человека в условиях повседневности в рамках территориальной громады и в условиях местного самоуправления как важный фактор в процессе формирования его экзистенциальных интересов и потребностей, фактически детерминируя такую деятельность в рамках жизненного цикла человека и его локальных ассоциаций, а также в условиях формирования и функционирования государственности, причем как в ординарных, так и в экстраординарных ее условиях.

Ключевые слова: территориальная громада, местное самоуправление, экзистенциальные интересы человека, государственность, человеческая деятельность.

Boyarisky Alexandr. Local government as a natural space and priority areas of human activity

The article investigates the phenomenon of local government as a natural space and priority spheres of human activity. The author examines human activity in terms of everyday life within a territorial community in terms of local government as an important factor in the formation of its existential interests and needs, which actually determines such activities within the life cycle of man and its local

associations, as well as the formation of the state, both in ordinary, and so extraordinary in terms of its operation.

Keywords: *local community, local government, the existential interests of the human, state, human activity.*

Серед найбільших досягнень людської цивілізації особливо виокремлюється місцеве самоврядування як недержавний інститут самоорганізації та самоврядування жителів відповідних адміністративно-територіальних одиниць держави, що створюється з метою вирішення ними питань місцевого значення, які мають екзистенційний (життєво важливий) характер та здійснюється на основі Конституції держави та її законів.

В історичній ретроспективі інститут місцевого самоврядування трансформувався з самоорганізації людей в рамках первісної общини до системи суб'єктів місцевого самоврядування, включаючи й органи місцевого самоврядування, що набули статус органів публічної влади та функціонують в суспільстві і державі, володіючи конституційно-правовим статусом (ст. 7, Розділ XI Конституції України¹). Таким же правовим статусом, але первинним, володіє й територіальна громада як сукупність жителів відповідної території, що продукує відповідні інтереси та вирішує їх самостійно або під відповідальність органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб (ст. 140 Конституції України, ст. 2 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р.²).

Звідси виникає проблематика «первинності» правосуб'єктності територіальної громади, що торкається не тільки, по-перше, глибинних онтологічних та аксіологічних засад місцевого самоврядування як локального соціального управління, по-друге, засад публічної влади, органи якої на різних рівнях здійснюють представництво народу як верховного суверена влади (публічна державна влада) та представництво територіальної громади на рівні місцевого самоврядування (публічна самоврядна (муніципальна) влада)³, а й, по-третє, організації та побудови на основі місцевого самоврядування життєвого простору, в якому люди-члени відповідної територіальної громади реалізують свій життєвий цикл, продукуючи та здійснюючи свої життєві устремління та інтереси, формуючи та використовуючи свої права.

Така первинність в системі суб'єктів місцевого самоврядування в гносеологічному розумінні означає, що саме з територіальної громади починається місцеве самоврядування; саме вона детермінує систему його суб'єктів і органів; саме в її інтересах діють всі інші суб'єкти та органи місцевого самоврядування.

Участь місцевого самоврядування в реалізації системного комплексу прав людини на відповідній території є одночасно і засобом реалізації гуманітарних функцій держави, що спрямовані на створення умов, які забезпечують нормальні умови життя людини, її вільний розвиток, створення рівних можливостей для кожного у досягненні суспільного добробуту та соціальної захищеності. У цьому аспекті реалізація місцевим самоврядуванням прав людини не тільки сприяє становленню та подальшому розвитку України як демократичної, правової, соціальної держави, а й трансформує територіальний та гуманітарно-ідеологічний простір навколо жителів відповідних її територій, що в свою чергу, модифікує, трансформує, вдосконалює у якісних характеристиках їх життєвий простір. Водночас, слід зазначити, що існуюча в Україні модель місцевого самоврядування сьогодні не відповідає соціальним очікуванням та потребам суспільства. Функціонування місцевого самоврядування у більшості територіальних громад не забезпечує створення та підтримки сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту її прав, надання якісних та доступних соціальних послуг, сталого розвитку сіл, селищ, міст тощо.

Доктринальні та прикладні аспекти функціонування місцевого самоврядування та його суб'єктів досліджували у своїх працях М. О. Баймуратов, І. В. Балабанова, Ю. Ю. Бальцій, О. В. Батанов, В. І. Борденюк, Є. А. Василькова, В. П. Грובה, В. М. Кампо, М. І. Корнієнко, В. В. Кравченко, А. Р. Крусян, П. М. Любченко, Н. В. Мішина, М. П. Орзіх, О. В. Прієшкіна, Х. В. Приходько, М. О. Пухтинський, О. В. Скрипнюк та ін. Однак, незважаючи на значний інтерес до конституційно-правових проблем реалізації місцевого самоврядування в Україні, комплексні дослідження у контексті формування життєвого простору для здійснення людської діяльності у вітчизняній юридичній науці поки що відсутні. Стан і недоліки конституційно-правового регулювання та практики функціонування місцевого самоврядування у сфері існування і діяльності локального

соціуму у вигляді територіальної громади, об'єктивують, актуалізують й обумовлюють необхідність здійснення такого дослідження в контексті наукового й праксеологічного забезпечення муніципальної реформи в Україні.

Системний аналіз місцевого самоврядування як найважливішого соціального та політико-правового феномену демократичної правової державності, дає змогу зробити висновок про те, що в основі «первинності» правосуб'єктності територіальної громади насамперед лежить людська діяльність, що здійснюється її членами – жителями відповідної території в умовах повсякденності⁴.

Більш того, питання місцевого значення, що вирішується членами територіальних громад в умовах своєї життєдіяльності, фактично формують основний об'єкт місцевого самоврядування та базуються на продукуванні та прояві різнорівневих та багато об'єктних інтересів, що мають життєво важливе, екзистенційне значення як для самої спільноти (колективний характер таких інтересів), так й для кожного її члена (груповий, індивідуальний характер таких інтересів).

Важливою ознакою здійснення людини своєї життєдіяльності є здійснення такої діяльності у рамках локального соціуму. Звідсіля локальний соціум, тобто територіальний колектив, територіальна спільнота, територіальна громада – виступають для людини: по-перше, як природна сфера її життєдіяльності; по-друге, як сфера прояву і реалізації всіх життєвих устремлінь та інтересів; по-третє, як сфера її фактичного життя в соціумі; по-четверте, сфера в рамках якої формуються та функціонують інститути локальної демократії, насамперед, інститути місцевого самоврядування; по-п'яте, як сфера в якій продукуються індивідуальні та колективні інтереси людини (жителя-членів територіальної громади); по-шосте, як сфера, в якій виникають муніципальні права людини і особистості; по-сьоме, сфера, що функціонує в ординарних та екстраординарних умовах існування державності; по-восьме, як в умовах ординарного, так й в умовах екстраординарного функціонування державності локальний соціум виступає природною сферою охорони і захисту прав і свобод людини.

Останній підхід є вельми важливим, як з онтологічної, так й з праксеологічної позицій, бо проблема людини і суспільства в таких умовах – нестабільності, перехідного періоду розвитку і кризи, військових конфліктів, екологічних і техногенних катастроф – є однією з

актуальніших, причому не тільки у філософській, соціальній, політичній та економічній науках, а й в правовій науці – особливо в конституційно-правовій та муніципально-правовій, що вибудовують парадигму нормативних взаємних відносин між державою, соціумом і особистістю як на макрорівні держави, так й на мікрорівні – на рівні територіальних громад.

Справа в тому, що екологічна криза, інформаційний та демографічний вибухи, небачені соціальні потрясіння, інтенсивна трансформація суспільних інститутів, усієї економічної, політичної, соціокультурної сфери в період трансформації соціуму призводять до розширення зон нестійкості і нестабільності, які оточують людину, змінюють її саму, її погляди, цінності, уявлення про сенс і мету буття. В цих умовах екстраординарного функціонування державності саме місцеве самоврядування становиться природною охоронюваною зоною існування, комфортного перебування і функціонування людини, хоча й місцеве самоврядування зазнає негативного впливу від наведених та інших чинників у вигляді негативних наслідків щодо звуження його компетенційної бази, появи втручання з боку органів державної публічної влади, відповідних змін в матеріальному чи фінансовому забезпеченні тощо – людина продовжує в його межах свою життєдіяльність та іншу діяльність у відповідності до своєї професійної та інших видів соціальних ролей.

Необхідно зазначити, що відмінною особливістю економічних, політичних і соціокультурних кризових процесів, що відбуваються сьогодні в нашому суспільстві, є переоцінка цінностей і переосмислення ролі, значимості людини і її вибору щодо сформованих глобальних проблем сучасності. Дійсно, те, що зовсім недавно сприймалося як непорушні постулати, сьогодні або повністю відкидається, або викликає сумнів в його «корисності», значущості, що призводить до невизначеності і навіть розгубленості людини, нездатності до швидкої трансформації її уявлень, установок, ціннісних орієнтацій – і як наслідок недоліків в мобільності життєвих устремлінь та інтересів. А це веде до того, що під загрозою знаходяться сама вкоріненість людини, її уявлення про соціальні цінності, рольові позиції в соціумі, прогрес, освіту, раціональність тощо. Таким чином, людина опиняється в епіцентрі як глобальних викликів і протиріч, так й їх локальних наслідків, що трансформують

звичні умови її життєдіяльності та деформують її життєві настанови.

Суперечливість і подвійність самої природи людини та невідзначеність суспільних процесів, що хаотично відбуваються навколо неї в оточуючому локальному, регіональному та глобальному світі, сприяють загостренню протиріч між прагненнями людини до стабільності і необхідністю його докорінної зміни, переоцінки своїх власних уявлень з метою виживання і адаптації в агресивному, а іноді й в альтернативному соціальному середовищі.

Треба визнати, що у наявності криза не тільки змістотворних життєвих і професійних цінностей, криза ідентичності, які сприяють деформації самосвідомості людини, втрату сенсу життя і професійної діяльності, а в підсумку й криза екзистенційних настанов, що завжди охороняли людину від негативу, бо містилися в її локальному житті та базувалися на комунікаційній взаємодії з іншими членами територіальної громади, з якими людина знаходилась в системних міжособистісних та колективних відносинах, що вели до задоволення її індивідуальних інтересів та потреб. Підсумком такого «локального розлому» є відсутність усвідомлення відповідальності не тільки перед самим собою, але й перед первинною мікрогромадою, членом якої людина є – рідними, близькими, родиною, друзями тощо, а також і перед макросуспільством (в нашому випадку перед територіальною громадою) в цілому, а також «розмиття» та нівелювання перспектив на майбутнє. Таку ситуацію в сучасній науці нерідко визначають, користуючись мовою синергетики, як «знаходження людини в точці біфуркації», тобто в критичній точці.

Разом з тим, слід наголосити, що в умовах кризового, перехідного періоду розвитку суспільства на всіх його рівнях (мікро-, мезо-, макросоціуму) відбувається трансформація змісту багатьох наукових категорій з використанням мови синергетики, яка фактично не тільки характеризує стратегію існування локальної територіальної спільноти, а й вибудовує концепт її функціонування, причому як в ординарних, так й в кризових умовах функціонування державності. В наукових дослідженнях це призводить або до формального перенесення понять з природничої області в гуманітарну, або до підміни смислів взагалі. Однак, в наведених умовах складний науково-теоретичний конструкт синергетики сьогодні адаптується до суперечливої

соціальної проблематики саме через можливість створення, існування, функціонування та розвиток колективних суб'єктів права, до яких й відноситься територіальна громада, що заснована на комунікаційній взаємодії її членів та їх спільній діяльності в рамках вирішення питань місцевого значення.

Необхідно вказати, що територіальна громада виступає одним з яскравіших соціальних феноменів, в якому евристичність міждисциплінарних і трансдисциплінарних стратегій, філософсько-методологічних і світоглядних можливостей синергетики є цілком очевидною і обґрунтованою не тільки цілою низкою сучасних наукових досліджень, а й результатами соціальної практики, що базується на спільному проживанні та стабільному функціонуванні людей в рамках територіальної громади, а точніше в межах дії місцевого самоврядування, його суб'єктів та органів⁵.

Складний науково-теоретичний конструкт синергетики адаптується до соціальної проблематики й в контексті історичного дискурсу. Розвиток людського суспільства на кожному конкретному історичному етапі в тій чи іншій мірі залежав від різних факторів – природних, соціальних, антропогенних і, останнім часом, техногенних, значення яких все більше наростає. Синергетична взаємодія була характерною для взаємодії природи і суспільства на різних етапах історичного розвитку, відігрававши свою позитивну роль у розвитку людини і природи. В кінцевому підсумку, людина в даний час настільки змінила навколишнє природне середовище, що в ньому відбуваються незворотні зміни, причому, як локального, так і глобального характеру – синергетичній взаємодії прийшов край. Але нічого більш ефективного ніж синергетична взаємодія з природою у людини і людства не існує – тільки такий шлях є єдиним і оптимальним заради відновлення природного балансу. Такий висновок можна зробити та він є застосовуваним й відносно спільної життєдіяльності людей в рамках територіальної громади.

Слід зазначити, що діяльність – це специфічно людська форма активного ставлення до світу, спосіб буття людини. Саме тим вона відрізняється від тварини, яка також діє, але зміст її дій і поведінки є пристосуванням до природних умов життя, її дії визначено успадкованими біологічними особливостями, видовими ознаками тваринного

світу. Більш того, поведінка тварини регулюється в основному інстинктами, і набутими умовними рефlekсами.

Людина ж не тільки і не просто пристосовується до природи, а й пристосовує природу до себе, перетворює її предмети так, щоб вони служили людським потребам – по великому рахунку вона «олюднює» природу і робить це в таких формах, такими способами, які створюють в процесі самої діяльності і розвиваються історично.

Функціонування людини в умовах первісного суспільства в первісній общині, в період існування міст-полісів Давньої Греції, муніципій в Стародавньому Римі, в умовах формування і функціонування міст за Магдебурзьким правом, в межах Запорізької Сечі, в умовах діяльності земських установ в період Російської імперії, в період жорсткої централізації державної влади у Радянський період, нарешті, формування і функціонування органів місцевого самоврядування європейського зразку в Українській незалежній державі – все це відклалося в історичній пам'яті народу України та лягло в основу його менталітету.

Слід зазначити, що територіальна громада в Україні з її звичаями і традиціями має суттєву історичну ретроспективу та ознаки глибокої давнини. Дослідник громади в Україні І. Черкаський слушно писав: «... про початок походження цієї установи ми не знаходимо жодних відомостей ні в літописах, ні в писаних законодавчих пам'ятках. З великою ймовірністю можна думати, що сільські громади постали за тих часів, коли слов'янські племена, які заселяли теперішню південно-західну Русь, ще не були об'єднанні в державні спілки під зверхньою владою господарів»⁶. Це підтверджує нашу позицію, що спільне існування людей обумовило та зробило актуальним саме колективістські засади такої взаємодії.

Видатний український науковець М. Грушевський, досліджуючи еволюцію територіальної громади в період Київської Русі, простежив процес розвитку такого соціального феномену, починаючи з родин та родів, і показав, як на певному етапі розвитку родинні зв'язки слабшали і зміцнювалися «мотиви територіальної близькості, сусідства, солідарності територіальної й економічної», як внаслідок поділу родин «рідні осідали побіч себе групами, і пізніше, як розросталися й ділилися ширші родини, на старих займанщинах повставали нові родини, зв'язані спорідненням і творили громаду»⁷. За М. Грушевсь-

ким, «сільській групі «родів» – дворищ досить близько відповідає громада Руської Правди – «вервь». Вона, з одного боку, не стільки не велика, що може ручити за своїх членів і відповідати за переступ, счинений на її території, з другого боку – се союз свобідний, її члени самі розпоряджають собою і укладають між собою умови»⁸. Вважаємо, що такий науковий підхід є дуже важливим не тільки з позицій ілюстративності виникнення територіальної громади – він демонструє:

а) глибинний функціональний потенціал цього об'єднання людей, що фактично ослабляє їх родинні зв'язки та посилює зв'язки територіально-функціональні;

б) фіксує виникнення нової ідеології, що виникає на засадах спорідненості людей, виходячи з загального місця їх мешкання;

в) демонструє інтеграційні засади нової людської соціальної спільноти, що викликає до життя якісно нову спорідненість в її рамках;

г) звертає увагу на договірний характер виникнення такої соціальної спільноти;

д) акцентує увагу на добровільному характері виникнення такої спільноти, що обумовлено ініціативою її членів.

Загальним для всіх наведених чинників є територіальна й економічна солідарність, що виникає як результат сумісної людської діяльності.

Необхідно вказати, що «Руська Правда» вже досить конкретно регулювала діяльність верві (територіальної громади). Системний аналіз цього історичного джерела свідчить, що «Руська Правда» прямо говорить про вервь або має її на увазі у 15 статтях. У них вона виразно значиться як територіальна організація сільського населення з конкретно визначеними функціями. На це передусім указує обширна територія, яку займає вервь, що закріплено в «Руській Правді»⁹. Таким чином, тут підтверджується особливе значення людської діяльності на відповідній території у виникненні самоврядних механізмів та інституцій.

У багатьох статтях «Руська Правда» накладає матеріальну відповідальність за злочини, вчинені на території верві, найперше на конкретну особу – злочинця, а вервь відповідає лише тоді, коли його не знайдено¹⁰. А те, що відповідальність виражається у матеріальному

відшкодуванні у вигляді штрафу, означає, що конкретна особа, член верви, мала економічну самостійність, що проявлялась в процесі індивідуальної праці чи колективної співпраці членів такої територіальної громади.

Пояснюючи термін «верв» М. Владимирський-Буданов, писав: «... та сама одиниця провінціального поділу як у південних і в північних землях називається верв'ю (корінь слова спільний індоєвропейський *worf*). Тій самій одиниці відповідають і назви «сотня» не тільки в міському, але і в провінціальному поділі»¹¹. Таким чином, колективне існування людей, що були об'єднані спільною діяльністю, було перенесено й розповсюджено з сільського на міський та провінціальний рівні.

Згодом, як підкреслює С. Юшков, «вервь – це архаїчний інститут, який в основних руських центрах повинен був зникнути з розвитком феодалних відносин. Замість верви стали оформлятися сільські громади»¹². Наведений дослідник прямо вказує на трансформаційні процеси, що виникають в межах територіальної спільноти, вони базуються на її внутрішньому колективістському потенціалі та є безпосередньо пов'язаними з спільною діяльністю людей на відповідній території, з метою реалізації екзистенційних колективних та індивідуальних потреб.

Дійсно, еволюція територіальної громади в Україні тривала століттями. Тому роль та значення громади та інституту місцевого самоврядування, що є природною формою її існування та пріоритетною сферою в якій здійснюється багатоманітна людська діяльність, завжди були важливими в українському суспільстві.

Наприкінці ХІХ ст. І. Франко, розмірковуючи над значенням громад у політичному житті держави, писав: «... коли кожний повіт, кожний край, кожна держава складається з громад – сільських чи міських, то все одно перша і найголовніша задача тих, що управляють державою, краями, повітами, повинна би бути така, щоб добре упорядкувати і мудрими правами якнайліпше забезпечити ту найменшу, але основну одиницю. Бо коли громада зле впорядкована, бідна, темна і сама в собі розлазиться, то очевидно, ще й увесь побудований на ній порядок повітовий, крайовий і державний не може бути тривалий»¹³.

Слід зазначити, що не зважаючи на часовий континуум, в наведеній позиції І. Франка знайшли своє відображення фактично всі си-

стемні недоліки сучасного місцевого самоврядування, що не дають можливості йому розвиватися належним чином – відсутність належної правосуб'єктності територіальної громади, встановлення якої на пряму залежить від держави, недостатня матеріальна та фінансова база місцевого самоврядування, констатація факту «соціальної анемії» в процесі створення, існування і функціонування територіальних громад, відсутність мотивації у членів територіальної громади щодо активної участі в місцевому самоврядування, фіксація факту про структурну побудови держави, що складається з територіальних громад та ослаблення феномену державності в умовах наявності «слабкого» місцевого самоврядування тощо. Всі наведені тенденції на пряму є пов'язаними з людською діяльністю, що здійснюється в рамках місцевого самоврядування в процесі функціонування територіальної громади, в рамках якої люди вирішують свої екзистенційні потреби і інтереси.

Разом з тим, слід враховувати й той безперечний факт, що людина змінює не тільки простір навколо себе, а й саму діяльність, спираючись на свої знання про предмети та явища, їх властивості, причинні зв'язки й закономірності. Більш того, самі знання вона набуває, розширює, поглиблює на основі своєї діяльності та набутого в її результаті досвіду. Таким чином, людська діяльність має свідомий, осмислений, цілеспрямований характер. Форми її є різноманітними, вони залежать не тільки від властивостей самої людини, але й головне – від властивостей тих предметів, на які вона діє. Форми і способи діяльності закріплюються в колективному досвіді. За своєю онтологічною суттю діяльність має соціальну природу, бо вона: по-перше, відбувається в локальному соціумі по місцю проживання людини, тобто в територіальній громаді; по-друге, вона є пов'язаною з генерацією та продукуванням екзистенційних інтересів людини; по-третє, ці інтереси спрямовано на досягнення відповідного соціального результату – у підсумку вони трансформуються в питання місцевого значення, проходячи через індивідуальну, групову або колективну свідомість; по-четверте, вони реалізуються у переважній більшості в межах місцевого самоврядування.

Отже, можна констатувати, що саме місцеве самоврядування є тим соціальним і правовим простором в якому людина здійснює свою життєву діяльність та реалізує свої життєві устремління.

Важливим фактором формування інтересів людини в здійсненні своєї діяльності є умови повсякденності в яких вона діє. Повсякденність, повсякденне життя – є одним з процесів життєдіяльності людини, що виявляється в звичних загальновідомих ситуаціях і характеризується нереклексивністю, відсутністю особистісної залученості в ситуації, типологічним сприйняттям учасників взаємодії і мотивів їх участі¹⁴. Це область соціальної реальності, цілісний соціокультурний життєвий світ, котрий постає «природною», самоочевидною умовою життя людини. Це цілісний соціокультурний, життєвий світ, котрий постає у функціонуванні суспільства як «природна», самоочевидна умова людської життєдіяльності. Повсякденність може розглядатися як онтологія, як гранична умова людської діяльності. Дослідження повсякденності мають на увазі підхід до світу людини і до її життя як до цінності¹⁵.

Зазвичай поняття повсякденності розглядають на наступних протиставленнях: будні – дозвілля, свято; загальнодоступні форми діяльності – вищі спеціалізовані форми діяльності; життєва рутинна – моменти психологічної напруги; дійсність – ідеал.

При цьому люди виконують такий режим повсякденності або спільно, або так, що діяльність окремої людини є певною частиною, ланкою діяльності суспільства. Тому саме повсякденність дає, поперше, поштовх до виникнення, продукування екзистенційних інтересів окремої людини, груп людей, мікро-, мезо- і макротериторіальних спільнот та їх наступної реалізації, а, по-друге, вибудовують відповідну процесуалізацію такої повсякденності, що може бути відображеним у відповідному процесуальному ланцюжку: «людина» – «повсякденність» – «інтереси» – «громада» – «місцеве самоврядування» – «реалізація інтересів».

Якщо досліджувати більш глибокі мотивації людини в повсякденному житті в умовах повсякденності, які виникають в просторі місцевого самоврядування, то слід акцентувати увагу на тому, що системний аналіз її діяльності саме в такому просторі дає змогу виділити наступні моменти які є результатом «кристалізації» таких мотивацій: а) потреби, б) інтереси, в) мотиви, г) цілі, д) засоби, д) процес діяльності, е) її результат.

Потреби – це ті «вимоги», які людина ставить до навколишнього світу, природи, речей, суспільства і вирішення яких необхідне для по-

ліпшення її життя і благополуччя. Людські потреби є дуже різноманітними і належать до різних «рівнів» – від елементарних біологічних до найвищих духовних. У свою чергу, вони визначають інтереси. Інтерес – це об'єктивно обумовлене і соціально опосередковане (тобто, таке, що залежить від соціальної сутності людини, суспільних умов її життя) спрямування уваги і устремлінь на ті предмети і дії, якими можуть бути задоволені певні особи. Потреби властиві й тваринам, інтереси мають тільки люди.

Усвідомлені потреби і інтереси стають мотивами – спонуками, рушійними силами діяльності. Що саме, і для чого робить людина, безпосередньо визначається її мотивами. Знання мотивів є умовою правильної моральної оцінки вчинків, поведінки. Мета – це те, чого саме людина прагне досягти, щоб прийти до цього своєю діяльністю. Оскільки людина діє свідомо, вона, починаючи діяти, ставить перед собою мету (ідеальний образ бажаного майбутнього). При цьому використовуються різні засоби діяльності – матеріальні (знаряддя та ін.), інтелектуальні (знання, прийоми мислення, розв'язання задач). Система штучно створених засобів діяльності становить техніку, яку можна розділити на техніку матеріальної і техніку духовної діяльності. Одним з показників суспільного прогресу є розвиток техніки, її ускладнення, вдосконалення, поява нових її видів.

Здійснюючи індивідуально чи колективно мотивовану діяльність в локальному соціумі в рамках територіальної громади, людина досягає (повністю, частково або не досягає. – *Авт.*) відповідного соціального результату, до якого вона прагнула.

Таким чином, в межах місцевого самоврядування, що є природним простором для організації і реалізації людської діяльності, людина в умовах своєї повсякденної діяльності створює систему інтересів, реалізація яких впливає на формування її життєвих устремлінь через потреби, систему цілей і форм діяльності, а також на місцеве самоврядування у вигляді його об'єктного складу – що знаходить свій прояв у формуванні відповідного переліку питань місцевого значення.

Резюмуючи викладене вище, можна дійти наступних висновків:
- сучасна історія людської цивілізації є історією спільною людської діяльності, що здійснюється людьми на локальному рівні соціуму в рамках місцевої соціальної спільноти – територіальної громади, що

зазвичай конституюється, функціонує та розвивається в умовах місцевого самоврядування;

- проблематика «первинності» правосуб'єктності територіальної громади базується по-перше, на глибинних онтологічних та аксіологічних засадах місцевого самоврядування як локального соціального управління, по-друге, на засадах публічної влади, органи якої на різних рівнях здійснюють представництво народу як верховного суверена влади (публічна державна влада) та представництво територіальної громади на рівні місцевого самоврядування (публічна самоврядна (муніципальна) влада); по-третє, на організації та побудові на основі місцевого самоврядування життєвого простору, в якому люди-члени відповідної територіальної громади реалізують свій життєвий цикл, продукуючи та здійснюючи свої життєві устремління та інтереси, формуючи та використовуючи свої права;

- первинність територіальної громади в системі суб'єктів місцевого самоврядування в гносеологічному розумінні означає, що саме з територіальної громади починається місцеве самоврядування; саме вона детермінує систему його суб'єктів і органів; саме в її інтересах діють всі інші суб'єкти та органи місцевого самоврядування;

- хоча участь місцевого самоврядування в реалізації системного комплексу прав людини на відповідній території є одночасно і засобом реалізації гуманітарних функцій держави, що спрямовані на створення умов, які забезпечують нормальні умови життя людини, її вільний розвиток, створення рівних можливостей для кожного у досягненні суспільного добробуту та соціальної захищеності, тобто є пов'язаною з реалізацією основоположних прав людини – слід визнати, що існуюча в Україні модель місцевого самоврядування сьогодні не відповідає соціальним очікуванням та потребам суспільства, не забезпечуючи створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту її прав, надання якісних та доступних соціальних послуг, сталого розвитку сіл, селищ, міст тощо;

- важливою ознакою здійснення людини своєї життєдіяльності є здійснення такої діяльності у рамках локального соціуму – звідсіля саме територіальний колектив, територіальна спільнота, територіальна громада – виступають для людини: як природна сфера її життєдіяльності; як сфера прояву і реалізації всіх життєвих устремлень

та інтересів; як сфера її фактичного життя в соціумі; сфера в рамках якої формуються та функціонують інститути локальної демократії, насамперед, інститути місцевого самоврядування; як сфера в якій продукуються індивідуальні та колективні інтереси людини (жителя-членів територіальної громади); як сфера, в якій виникають муніципальні права людини і особистості; сфера, що функціонує в ординарних та екстраординарних умовах існування державності, що на неї суттєво впливають; як в умовах ординарного, так й в умовах екстраординарного функціонування державності локальний соціум виступає природною сферою охорони і захисту прав і свобод людини;

- в умовах екстраординарного функціонування державності до суперечливої соціальної проблематики адаптується складний науково-теоретичний конструкт синергетики саме через можливість створення, існування, функціонування та розвиток колективних суб'єктів права, до яких й відноситься територіальна громада, що заснована на комунікаційній взаємодії її членів та їх спільній діяльності в рамках вирішення питань місцевого значення – це знаходить своє підтвердження як в умовах сьогодення, так й в історичній ретроспективі;

- за своєю онтологічною суттю діяльність людини має соціальну природу, бо вона: відбувається в локальному соціумі по місцю проживання людини, тобто в територіальній громаді; є пов'язаною з генерацією та продукуванням екзистенційних інтересів людини; ці інтереси спрямовано на досягнення відповідного соціального результату – у підсумку вони трансформуються в питання місцевого значення, проходячи через індивідуальну, групову або колективну свідомість; вони реалізуються у переважній більшості в межах місцевого самоврядування;

- люди виконуючи в своїй діяльності режим повсякденності – індивідуально, по-перше, дають поштовх до виникнення, продукування екзистенційних інтересів окремої людини, груп людей, мікро-, мезо- і макро- територіальних спільнот та їх наступної реалізації, а, по-друге, вибудовують відповідну процесуалізацію такої повсякденності, що може бути відображеним у відповідному процесуальному ланцюжку: «людина» – «повсякденність» – «інте-

реси) – «громада» – «місцеве самоврядування» – «реалізація інтересів»;

- досліджуючи більш глибокі мотивації людини в повсякденному житті в умовах повсякденності, які виникають в просторі місцевого самоврядування, слід акцентувати увагу на тому, що саме в цьому просторі виникає «кристалізація» таких її мотивацій: а) потреби, б) інтереси, в) мотиви, г) цілі, д) засоби, д) процес діяльності, е) її результат;

- в межах місцевого самоврядування, що є природним простором для організації і реалізації людської діяльності, людина в умовах своєї повсякденної діяльності створює систему інтересів, реалізація яких впливає на формування її життєвих устремлень через потреби, систему цілей і форм діяльності, а також на місцеве самоврядування у вигляді його об'єктного складу – що знаходить свій прояв у формуванні відповідного переліку питань місцевого значення.

1. Конституція України 1996 року // ВВР України. 1996. № 30. Ст. 141:
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року // ВВР України. 1997. № 24. Ст. 170. 3. Баймуратов М. А., Григорьев В.А. Муниципальная власть: актуальные проблемы становления и развития в Украине. Одесса: «Юридична література», 2003. 244 с. 4. Баймуратов М. А., Буряк Т.М. Объектный состав публичной самоуправленческой (муниципальной) власти: телеологические установки, идентификация, конституционно-правовая регламентация. Сумы: Університетська книга, 2007. 232 с. 5. Синергетическая парадигма. Человек и общество в условиях нестабильности: сб. статей [отв. ред. и сост. О. Н. Астафьева]. Москва: Прогресс-Традиция, 2003. 584 с. 6. Черкаський І. Громадський (копний) суд на Україні-Русі XVI – XVIII ст.: Праці комісії. Київ, 1928. С. 45. 7. Грушевський М. Історія України-Руси: в 11 т. Т. 2. Київ: Наукова думка, 1991. С. 352. 8. Там само. С. 360. 9. Довженко В.Й. Землеробство Древньої Русі. Київ, 1961. С. 236. 10. Правда Русская. Москва; Ленинград: Изд-во АН СССР, 1940. Т.1. С. 404, 434. 11. Владимирский-Буданов М.Ф. Обзор истории русского права. Київ, 1907. С. 79. 12. Юшков С.В. Русская Правда: происхождение, источники, её значение. Москва, 1950. С. 73-74. 13. Франко І. Що таке громада і чим вона повинна бути? // Збір. творів: у 50 т. Київ, 1985. Т. 44 кн. 1. С. 175. 14. Повседневность // Википедия. Свободная энциклопедия. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/6> 15. Повседневность // Философский словарь. URL: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/8884/%D0%9F%D0%9E%D0%92%D0%A1%D0%95%D0%9D%D0%95%D0%92%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%AC

Boyarsky Alexandr. Local government as a natural space and priority areas of human activity

The article investigates the phenomenon of local government as a natural space and priority spheres of human activity. The author examines human activity in terms of everyday life within a territorial community in terms of local government as an important factor in the formation of its existential interests and needs, which actually determines such activities within the life cycle of man and its local associations, as well as the formation of the state, both in ordinary, and so extraordinary in terms of its operation.

The author argues that the modern history of human civilization is a history of common human activities carried out by people at the local level of society within local social community – the local community, which is usually constituted, operates and develops in local government.

Argues that the problems of "primacy" legal territorial community based, firstly, on the deep ontological and axiological principles of local government as local social control, and secondly, on the basis of public bodies, which carry different levels of the people as the supreme sovereign authority (public state authority) and of territorial communities at the local government (public self-governing (municipal) authorities); thirdly, the organization and building on the basis of local government living space in which people, members of the territorial community realize its life cycle, producing and performing their vital interests and aspirations, creating and using their rights.

Primacy of territorial communities in the system of local government in the epistemological sense means that it begins with the territorial community of local government; it is the system determines its agents and agencies; it is in the interests of all other operating entities and local governments.

An important feature of the implementation of its human life are such activities within local society – hence it is a territorial collective, territorial community, local community – appear to man, as its natural sphere of life; as the field of display and sale of all life aspirations and interests; as the scope of actual life in society; sphere in which are formed and functioning institutions of local democracy, above all, institutions of local government; a sector which produced individual and collective interests of the person (resident member community); as an area where there are municipal and individual rights; area, functioning in ordinary and extraordinary conditions of existence of the state, on which significant influence; as in the ordinary, and so extraordinary in terms of functioning local state society in favor of natural sphere of security and protection of rights and freedoms.

In terms of extraordinary operation state to controversial social issues adaptable complex scientific-theoretical construct synergy because of the possibility of establishing the existence, operation and development of collective rights, which include local community and that communication is based on the interaction of its members and their joint activities within the issues of local importance - it is confirmed as in the present, and so historically.

Exploring the deeper motivations of man in everyday life in terms of everyday life that occur in the area of local government, should focus on the fact that in this area

there is a "crystallization" of its motivations: a) needs b) interests c) motives d) purposes, g') means e) of the process, e) its result.

Within local government, which is a natural space for the organization and implementation of human activity, a person in terms of day to day operations creates a system of interest, the implementation of which affects the formation of its life aspirations because of needs, system objectives and modalities, as well as local governments in the form of its object - which finds its expression in the formation of the list of issues of local importance.

Keywords: local community, local government, the existential interests of the human, state, human activity.

УДК 342.7

Б. Я. КОФМАН

ПРАВОРОЗУМІННЯ ЯК ОСНОВНИЙ ФАКТОР КОМУНІКАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЛЮДИНИ З ПРАВОМ

Досліджено праворозуміння як основному фактору комунікаційної взаємодії людини з правом. Розглядаються сутність, зміст і форми праворозуміння в контексті його ролі і значення в будівництві процесуальної взаємодії людини з правом. Доводиться існування процесуального ланцюжка, що відображає важливу і позитивну роль праворозуміння у комунікативній взаємодії права і людини, до якого входять такі ланки: «людина (суб'єкт праворозуміння)» – «право у широкому розумінні (правові цінності, ідеали, теорії, принципи, норми тощо)» – «розумовий процес в свідомості людини (суб'єкта праворозуміння) в контексті сприйняття та аналізу правових явищ (індивідуальне, групове, колективне праворозуміння)» – «правова соціалізація суб'єкта праворозуміння».

Ключові слова: *людина, право, праворозуміння, суб'єкт праворозуміння, об'єкт праворозуміння, зміст праворозуміння, результат праворозуміння, правова соціалізація.*

Кофман Б. Я. Правопонимание как основной фактор коммуникационного взаимодействия человека с правом

Исследован феномен правопонимания как основной фактор коммуникационного взаимодействия человека с правом. Рассматриваются сущность, содержание и формы правопонимания в контексте его роли и значения в строительстве процессуального взаимодействия человека с правом. Доказывается существование процессуальной цепочки, отражающей важную и по-